

13. *Frank A. G.* ReOrient: Global Economy in the Asian Age / A. G. Frank. – Berkeley : University of California Press, 1998. – 416 p.

14. *Arrighi G.* Chaos and Governance in the Modern World System / G. Arrighi, B. J. Silver. – Minneapolis : University of Minnesota Press, 1999. – 336 p.

15. *Wallerstein I.* States? Sovereignty? The Dilemmas of Capitalists in an Age of Transition / I. Wallerstein [Electronic resource] Access mode : <http://fbc.binghamton.edu/iwsovtv.htm>.

16. *Friedmann H.* Prometheus Rebound / H. Friedmann // Contemporary sociology. – 1996. – Vol. 25. – № 3. – P. 319–322.

17. *Sklair L.* Competing Conceptions of Globalization / L. Sklair // Journal of World-Systems Research. – 1999. – Vol. 5. – № 2. – P. 143–162.

18. *Burbach R.* The Fin de Siecle Debate: Globalization as Global Shift / R. Burbach, W. Robinson // Science and Society. – 1999. – Vol. 63. – № 1. – P. 10–39.

19. *Arrighi G.* Industrial Convergence and the Persistence of the North-South Divide / G. Arrighi, B. J. Silver, B. D. Brewer // Studies in Comparative International Development. – 2003. – Vol. 38. – № 1. – P. 3–31.

20. *Amin S.* Ending the Crisis of Capitalism or Ending Capitalism? / S. Amin. – Dakar : Pambazuka Press, 2011. – 208 p.

21 *Wallerstein I.* Structural Crises / I. Wallerstein // New Left Review. – 2010. – Vol. II/62 (March–Apr.). – P. 133–142.

УДК 316.4.06

В. Резнік,
доктор соціологічних наук

КОГНІТИВНІ ТА СИМВОЛІЧНІ ЧИННИКИ ЛЕГІТИМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПОРЯДКУ: ФЕНОМЕНОЛОГІЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ

У статті аналізується феноменологічна концептуалізація легітимації соціального порядку. Аналіз виявив особливості цієї концептуалізації: а) легітимація трактована як умова соціального відтворення реальності на особистісному рівні; б) міфологія, теологія, філософія та наука описані як когнітивні підвалини легітимації.

Ключові слова: соціальний порядок, легітимація, мова, символи.

В статье анализируется феноменологическая концептуализация легитимации социального порядка. Анализ выявил особенности этой концептуализации: а) легитимация трактуема как условие социального воспроизводства реальности на личностном уровне; б) мифология, теология, философия и наука описаны как когнитивные основы легитимации.

Ключевые слова: социальный порядок, язык, легитимация, символы.

The article analyzes the phenomenological conceptualization of legitimation of the social order. The analysis revealed the features of this conceptualization: а) legitimation interpreted as a condition of social reproduction of reality on a personal level; б) mythology, theology, philosophy and science are described as cognitive foundations of legitimation.

Keywords: social order, legitimation, language, symbolic.

Існування та розвиток суспільства залежні від соціального порядку в ньому. Соціальний порядок у суспільстві – це таке поєднання або взаємодія різних складників його, коли ті не заважають і не протидіють один одному, а

натомість поєднуються доладно або діють узгоджено як органи життєздатного організму або частини єдиного справного механізму.

Події останніх років в Україні свідчать про кризу соціального порядку в нашому суспільстві. Відтак вкрай нагальною є концептуалізація соціального порядку в перехідному нестабільному суспільстві для емпіричного виявлення особливостей соціального впорядкування у сучасній Україні. Одне із джерел такої концептуалізації – соціологічне теоретизування з його столітніми традиціями розв'язання проблеми соціального порядку в суспільстві. Утім, попри безперечну ґрунтовність класичних і чільних сучасних концепцій соціального порядку, нез'ясованою є міра їх змістовної придатності в аналізі суто пострадянського перехідного нестабільного суспільства. Адже класики та чільні сучасні теоретики здебільшого працювали у цілком іншому соціально-часовому, національно-культурному, політичному, економічному та, зрештою, особистісному контекстах. Відтак необхідна реінтерпретація їхнього доробку з огляду на проблемність соціального порядку в суто перехідному докорінно змінюваному суспільстві. І у цій статті наведено спробу огляду з-під такого кута зору однієї із конкуруючих соціологічних парадигм.

Останні й передусім вирізняються націленістю на найпридатніше з погляду їх очільників концептуальне розв'язання проблеми соціального порядку. Не є винятком у цьому шерегу феноменологічна парадигма. Чільні представники цієї парадигми П. Берґер і Т. Лукман узагалі перевизначили головне питання соціологічної теорії “Як можливий соціальний порядок?”. У їхньому систематичному теоретичному трактаті з соціології знання воно набуло цілком нового змісту: “Яким чином суб'єктивні значення *стають* об'єктивною фактичністю?” [1, с. 36]. Підставою такого перевизначення є привнесена із соціальної філософії до соціології засаднича теза А. Шюца про особу або, зокрема, її повсякденний життєсвіт як першоджерело соціальної дійсності. Під повсякденним життєсвітом розуміють усе

те, що пересічна людина при тямі у стані неспання сприймає, розуміє і переживає як безсумнівну повсякденну соціальну дійсність. Особа відтак трактована як творець і перетворювач соціальної структури та соціального порядку. Натомість трактування соціальної структури позбавлене наголошування її суто об'єктивного, незалежного і підпорядковувального впливу стосовно особи: “Соціальна структура й, відповідно, релятивно-природне світоспоглядання не постають перед окремим індивідом із самого початку у своїй цілісності як об'єктивні, високо анонімні даності. Вони зустрічаються йому радше селективно й опосередковуються різними ближніми людьми” [2, с. 110]. Особа значною мірою сама розбудовує власний ареал у межах соціального порядку суспільства із застосуванням набутих у найближчому оточенні запасів знання та комунікативних засобів. Відтак, на думку Берґера і Лукмана, головне завдання зводиться до дослідження ролі знання в суспільстві або суб'єктивних чинників соціального конструювання реальності.

Пошук відповіді на перевизначене ними питання про можливість соціального впорядкування започатковується визнанням того, що соціальний порядок загалом є людським продуктом, продуктом людської діяльності, безперервного людського виробництва. Для з'ясування причин виникнення, підтримання та відтворення соціального порядку співавтори вдаються до аналізу змісту соціологічної теорії інститутів та інституціоналізації. Інституціоналізація трактується як наслідок взаємної типізації різного роду діячами певних дій, що внаслідок частого повторення з часом перетворюються у звичку і набувають подоби взірців. Тобто “узвичаєння” або габітуалізація передують будь-якій інституціоналізації. А “взірцевість” або “типовість” дій і діячів є властивістю інституту, що постає внаслідок типізації і є власне постійно відтворюваною типізацією. З огляду на цю властивість інститут привносить у соціальний простір певну структурованість, впорядкованість та контроль. Адже відхилення дівця за межі

інституціональної типізації сприймається соціальним оточенням як наслідок його моральної відсутності, розумової хвороби або цілковитого невігластва. Таке відхилення викликає каральну і примусову протидію інших дівців, зацікавлених в існуванні відповідного соціального порядку.

Через скінченність біологічного життя дівців інститут постійно відтворюється у межах нових поколінь. Це відбувається у перебігу соціалізації внаслідок суб'єктивного усвідомлення об'єктивно існуючого соціального світу. Таким чином, наявний діалектичний взаємозв'язок трьох процесів: 1) екстерналізації – продукування людьми інститутів та суспільства загалом; 2) об'єктивації – усталення цих інститутів і суспільства та їх незалежнення від людини у певних зовнішніх до неї об'єктах; 3) інтерналізації – переведення об'єктивованого соціального світу інститутів та суспільства загалом в індивідуальну свідомість представників нових поколінь людей. Тобто суспільство існує мірою його усвідомлення та зовнішнього поведінкового втілення людьми, а свідомість кожного представника суспільства є соціально зумовленою. Іншими словами, людські знання – одночасно соціальний витвір та чинник соціальної зміни, а суспільство – діалектичний процес, що зводиться до одночасного перебігу екстерналізації, об'єктивації та інтерналізації. Формами існування суспільства є взаємопов'язані об'єктивна дійсність та суб'єктивна соціальна реальність.

Однією із передумов відтворення соціальних інститутів, за твердженням Бергера та Лукмана, є легітимація: "...інституційному світові потрібна легітимація, тобто способи його "пояснення" та виправдання" [1, с. 103]. Оскільки первісний сенс наявних соціальних інститутів недосяжний новим поколінням людей у термінах їхньої пам'яті, необхідне його витлумачення у різних "формулах легітимації". Зазначені формули "мають бути послідовними та вичерпними у термінах інституціонального порядку, щоби стати переконливими для нового покоління" [1, с. 103]. Інституціональний порядок створює над собою захисну

"запону легітимацій" у вигляді когнітивного та нормативного тлумачень, що їх засвоюють у перебігу соціалізації нові покоління. Легітимації забезпечують переважання у свідомості діячів інституціональних визначень ситуацій соціальних взаємодій над їхніми власними довільними визначеннями. Отже, легітимація слугує однією із заборук поширення та відтворення інституціонального порядку, опанування суспільством соціально невідпорядкованих та неструктурованих проявів людської біології.

У своїй монографії П. Бергер наголошує на неабиякому значенні для соціальної інтеграції уявлень і цінностей, що пояснюють та виправдовують чинний інституціональний порядок, тобто становлять підвалини його легітимації. У визначенні останньої передусім підкреслено аспект моралі та справедливості: "...легітимація – це своєрідна відповідь на складне, а точніше, софістичне, питання про те, чи є той чи інший інституціональний порядок морально справедливим. Рано чи пізно ним зацікавляться і запропонують свої відповіді дві групи людей: допитливі діти та ті, хто за існуючого порядку відчуває себе у невідгідному становищі" [3, с. 197]. Тобто основні загрози усталеним поглядам на моральність та справедливість чинного інституціонального порядку очікуються від несоціалізованих нових поколінь та непривілейованих соціальних верств. Запобігання цим соціальним загрозам вбачається у наявності кількох переконливих ствердних відповідей на запитання про легітимність чинного інституціонального порядку. Відтак легітимність цього порядку належить забезпечувати на різних рівнях його соціальної рефлексії.

З огляду на рефлексивну природу легітимацій їх підґрунтям визначено мову*: "Система легітимацій побудо-

* Варто зазначити, що мова – не лише підґрунтя суто легітимації наявного соціального порядку, вона – загалом умова його існування. І цю роль спільної мови як підвалини соціального порядку (злагоженості та співпраці) зауважено вже у біблійній притчі про будівництво людьми Вавилонської вежі "висотою до небес" задля увічнення свого "ім'я": "І зійшов Господь подивитися місто і вежу, що будували сини людські. І сказав Господь: ось,

вана на мові та використовує мову як свій головний інструмент” [1, с. 108]. Мова – не просто система словесних знаків, а найважливіша знакова система людського спілкування. Знак, своєю чергою, є усталеним показником певних суб’єктивних намірів людей. Усвідомлення людиною певних знаків, тобто сигніфікація або позначення, становить один із випадків об’єктивації. Поряд із тим мова може поєднувати у свідомості людей речі, зовсім не поєднані у дійсності. Йдеться про мову символів – позначень, що поєднують цілковито відмінні ділянки дійсності. Символи вможливають розбудову складних систем символічних уявлень і знань на кшталт мистецтва, релігії, філософії, науки.

За твердженням Т. Лукмана, мова є історично посталою знаковою та символічною системою: “Структура кожної мови є результатом складної історичної послідовності соціальної взаємодії. Ця структура завжди соціально зумовлена, причому зумовлена об’єктивно, соціальними структурами” [5, с. 138]. На цій підставі мову трактовано як об’єктивну систему знаків, що соціально передається і суб’єктивно осягається. Ця система справляє на людей примусовий вплив як зовнішня і загалом незалежна від них дійсність із моменту народження. Мова підпорядковує людей своїм структурам та класифікаціям об’єктів, оскільки типізує їхні думки, почуття, наміри, досвід і знання. Із засвоєнням мови та через мову мимоволі чи свідомо люди набувають різних мотиваційних та інтерпретаційних схем і відтак залучаються до інституціонального середовища. Соціально-інституціональний порядок суспільства

один народ, і одна у всіх мова; і ось що почали вони робити, і не відстануть вони від того, що задумали робити; зійдемо ж і змішаємо там мову їхню, так щоб один не розумів мови іншого. І розсіяв їх Господь звідти по всій землі; і вони перестали будувати місто [і вежу]. Тому дано йому ім’я: Вавилон, бо там змішав Господь мову всієї землі, і звідти розсіяв їх Господь всій землі” (Буття. 11: 5–9) [4, с. 13]. Тобто лише позбавленням будівельників спільної мови було викликано безлад у будівництві і цим унеможливлено надмірне вивищення людей внаслідок спорудження вежі.

сприймається, оцінюється та приймається або не приймається крізь призму типізацій, що задані мовою*.

Роль легітимацій інституціонального порядку виконують складні теоретичні системи, що з’являються в певний момент історії інституціалізації [1, с. 109]. Але появи їх у такій якості передують дотеоретичне знання про соціальний світ – правила поведінки, моральні приписи, прислів’я, приказки, цінності, вірування, міфи тощо. Попри стихійність та неупорядкованість, ці соціальні знання та досвід мотивують і спрямовують інституціалізовану поведінку людей. Певна їх частина зазнає індивідуальної седиментації, тобто “осідання” або “застигання” у пам’яті кожної окремої людини. Натомість колективні седиментації відбуваються у межах мови і традицій соціальної спільноти. Відтак легітимації, що періодично відбуваються одна за одною з метою передавання сенсу інститутів новим поколінням, з часом надають нових значень седиментованому досвіду спільноти. Очікуваним наслідком зазначених легітимацій є соціальне визнання інституту як єдино можливого розв’язання певної життєвої проблеми тої чи тої спільноти.

Отже, передача інституціонального сенсу та значень передбачає процедуру легітимації, притаманну самому інституту і здійснювану відповідним персоналом. Але за умов поділу інституціонального простору суспільства на окремі ділянки-інститути виникають труднощі стосовно логічного взаємозв’язку сенсів і значень останніх. Отже, можливі протиборства та конкуренція між легітимаціями різних інститутів та безпосередніми виконавцями їх. Бергер та Лукман пов’язують ці труднощі із теоретичною діяль-

* За П. Бергером, легітимувальні властивості звичайної мови можуть полягати, наприклад, у тому, що “вона дає імення існуючому інституту, але не завжди знаходить назви для можливих альтернатив” [3, с. 197]. Поняття репрезентація інституту на рівні мовлення має наслідком його узвичаєння на підґрунті опанування мови кожним новим поколінням. Натомість відсутність у мовній практиці понять, що позначають альтернативи чинним інститутам, або заборона їх вжитку виводить відповідні соціальні феномени поза межі уваги та рефлексії широкого загалу.

ністю теоретиків, які здійснюють легітимацію. Зрештою, співавтори наводять приклад інституту права, що репрезентований правовою мовою, законами, теоріями права, а також граничними легітимаціями в етичній, релігійній або міфологічній системах мислення. Різні репрезентації одного інституту можуть розвиватися нерівномірно, що матиме наслідком накопичення неминучих змістових суперечностей між ними. Проблема інтеграції різних інституціональних репрезентацій, власне, й отримує розв'язання передусім на рівні легітимації. Тобто інтеграція інституціонального порядку суспільства загалом, що сегментований на окремі інститути, забезпечується не самими цими інститутами, а процедурами легітимації. Інколи засобом такої інтеграції може стати певна соціальна роль у межах інституту, що символічно репрезентує його загалом: наприклад, роль монарха, що є символом інституту держави, нації, релігії.

З огляду на існування різних інститутів і відосблених соціальних спільнот у межах суспільства Бергер і Лукман припускають також розвиток у ньому відносно замкнених смислових підуніверсумів – статевих, вікових, фахових, релігійних та ін. Взаємна конкуренція цих підуніверсумів, невідповідність міри їхнього розвитку інституційним змінам у суспільстві ускладнює легітимацію інституціонального порядку загалом та окремих інститутів зокрема. Отже, існує потреба в забезпеченні всеосяжного контексту сенсам та значенням усіх інститутів суспільства. Співавтори висловлюють припущення, що цей контекст можливий за існування загального смислового універсуму, тобто коли інституціональний порядок загалом набуває єдиного сенсу для всіх учасників різних інституціональних процесів. Відтак, процес легітимації описується як “смислова об'єктивація “другого порядку” – з огляду на те, що її функцією є смислова інтеграція вже наявних об'єктивацій “першого порядку”, тобто первісних об'єктивацій наявних соціальних інститутів” [1, с. 151]. Легітимація покликана забезпечити кожній людині можливість суб'єктивного осмислення власного життя у поняттях та нормах існуючого

загального інституціонального порядку суспільства. Тому нагальна потреба у легітимації виникає тоді, коли об'єктивації інституціонального порядку необхідно передати новим поколінням людей, для яких необхідність існування певних соціальних інститутів не є самоочевидною.

Бергер і Лукман концептуально диференціюють та увиразнюють цю функціональність легітимації: “Легітимація “пояснює” інституціональний порядок, надаючи когнітивної обґрунтованості об'єктивованим значенням. Легітимація виправдовує інституціональний порядок, надаючи нормативного характеру його практичним імперативам” [1, с. 153]. Відповідно до цієї диференційованої функціональності концептуально структуровані й механізми втілення її: “...легітимація має когнітивний і нормативний аспекти. Інакше кажучи, легітимація – це не просто питання “цінностей”. Вона завжди включає також і “знання”” [1, с. 153]. Причому в перебігу легітимації опанування “знань” людьми передують набуванню “цінностей”. Спочатку люди пізнають, “що” і “як”, згодом – “чому” і “навіщо”, і лише потім – власні соціальні обов'язки та можливості, бажані для суспільства.

Загалом співавтори аналітично виокремлюють чотири рівні легітимації:

1) дотеоретичний, що зводиться до передання новим поколінням лінгвістичних об'єктивацій людського досвіду, втіленого у мові – незалежній від людей дійсності, що із миті народження їх підпорядковує їхню свідомість своїм структурам;

2) зародковий теоретичний, що містить прості теоретичні ствердження у вигляді різних пояснювальних схем стосовно низки об'єктивних значень (приказки, прислів'я, моральні настанови, казки, легенди і тощо);

3) власне теоретичний, що охоплює спеціалізовані теорії, за допомогою яких певний інституціональний сектор легітимується у термінах розгалуженої системи знання, і передбачає наявність відповідного персоналу носіїв та експертів;

4) символічні універсуми – чільні системи теоретичної традиції, що увібрали різні галузі значень, охоплюють за

змістом увесь інституціональний порядок у його символічній цілісності та займають чільне місце в ієрархії людського досвіду.

Останній рівень легітимації ґрунтований на сигніфікації засобами символічних сукупностей. Він утворює своєрідну матрицю всіх соціально об'єктивованих та суб'єктивно реальних значень і забезпечує граничну уявну інтеграцію розрізнених інституціональних процесів та секторів інституціонального порядку [1, с. 158]. Генеза символічного універсуму суспільства відбувається у перебігу його історії, слідом за процесами об'єктивації, накопичення та седиментації соціального досвіду. Існування символічного універсуму забезпечують концептуальні механізми, що зводяться до систематизації та узагальнення наявних когнітивних і нормативних легітимацій інститутів суспільства. Серед численних типів таких концептуальних механізмів співавтори виокремили: 1) міфологію як архаїчну форму легітимації – концепцію реальності, що припускає постійне проникнення священних сил у світ повсякдення; 2) теологію, що, порівняно з міфологією, характерна більшою мірою теоретичної систематизації символічного універсуму; 3) філософію, що є раціональною формою концептуалізації знання; 4) науку як гранично секуляризовану форму концептуалізації знання.

Попри безперечне домінування філософських та, більшою мірою, наукових дискурсів осягнення та осмислення соціальної дійсності в сучасних суспільствах, міфологія і теологія й дотепер не втратили своїх легітимувальних функцій. Зокрема, на підставі розрізнення кризових і сталих умов життєдіяльності суспільства П. Бергер виокремлює пов'язані з ними відповідні форми легітимації: "...саме у кризових умовах суспільство і соціальні інститути особливо потребують легітимності у вигляді надихаючих символів. Коли ж у суспільстві спокій, коли соціальні інститути функціонують ефективно, тоді здійснюється латентна легітимація для збереження status quo. Інакше кажучи, те, що є "натуральним", не потребує легітимності; коли все у суспільстві гаразд, індивіди схильні вважати його "натуральним, природним" [2, с. 209]. Тобто для збережен-

ня інститутів за звичайного повсякденного життя йдеться про цілковиту достатність легітимації, що має результатом їх визнання та згоду жити у їхньому нормативному полі. Натомість за несприятливих умов та наявності значних загроз чинним інститутам необхідна легітимація, яка б забезпечувала стійку готовність до діяльної підтримки їх. Легітимація, що може мати наслідком затяту відданість людей певному інституціональному порядку за наявності значних загроз йому та його відвертим прихильникам, пов'язується із міфами та властивостями міфологічної свідомості людей. Міфи містять образи, які вражають уяву людей, надають певного сенсу їх існуванню, надихають на певне діяльне втілення цього сенсу.

Як основне джерело легітимувальних міфів упродовж усієї історії та сьогодення людства Бергер визначає релігію: "Саме в релігійному досвіді започатковувалися ідеї, згідно з якими соціальний порядок легітимно спонукає людські істоти приносити в жертву свої інтереси, а то й життя, заради вищих цілей. З соціологічного погляду така легітимація і в архаїчних і сучасних суспільствах була принциповою соціальною функцією релігії" [3, с. 203]. Продукування релігійних міфів із здатними надихати образами надприродних сил та легендарних героїв, що мають легітимувальні впливи, дотепер спостерігається у різних частинах світу. Люди проймаються релігійними ідеалами та ідеями вічних цінностей, котрі викликають у них почуття благоговіння та пошани, вселяють глибокі переконання*. За твердженням Бергера, суттєве послаблення значення та ролі релігії у житті суспільств внаслідок секуляризації не зовсім позбавило її функції легітимації: "Яким би не був вплив секуляризації, релігія залишається головним джерелом легітимації статус-кво, а також різноманітних альтернатив (зайве нагадувати, що міфи

* Бергер взагалі розпочинає власне тлумачення феномена міфологічної та релігійної легітимації наведенням тези із біблійного тексту: "...не єдиним хлібом живе людина, але всяким [словом], яке виходить з вуст Господа, живе людина" (Втор. 8: 3) [4, с. 191]. Ця теза тлумачиться як "одвічна інтуїція" того, що сучасні суспільствознавці називають "легітимацією" [3, с. 197].

можуть бути консервативними і революційними, а одні й ті самі символи використовуватися для легітимації протилежних намірів)” [3, с. 204].

Попри зростання ролі науки у житті суспільства загалом та формуванні раціонального ставлення до дійсності зокрема, попри неухильне підвищення рівня освіченості в сучасному технізованому довіклі, люди продовжують вірити міфам. Збереження впливу міфів на свідомість сучасних людей пояснюється низькою спроможністю останніх емпірично верифікувати власні сподівання, що мають міфологічне підґрунтя. Зрештою, раціоналізм, попри те, що він опанував багато царин людської життєдіяльності, не є достатньо переконливим для людей у їхніх духовних пошуках сутності й мети власного існування.

Загалом при поясненні механізму міфологічної та загалом релігійної легітимації Бергер посилається на відомий вираз (теорему) В. І. Томаса** і перефразовує його з огляду на зазначений феномен: “...легітимація реальна у масштабах, які визнаються індивідами; це ж стосується і легітимації за допомогою засобів, які називають міфами” [3, с. 207]. Межі суб’єктивного визнання є межами легітимації, сила віри у міф визначає його легітимувальну силу. Віра людей матеріалізується у їхні легітимаційні поведінкові прояви, уявна легітимність стає явною легітимністю.

Таким чином, предметній спрямованості феноменологічного тлумачення легітимації соціального порядку притаманні: 1) розгляд легітимації як умови соціального відтворення реальності на особистісному рівні у перебігу інституціоналізації через забезпечення переважання у свідомості дієвців інституціональних визначень ситуацій соціальних взаємодій над їхніми власними довільними визначеннями з метою опанування неупорядкованих і неструктурованих проявів людської біології та психіки; 2) наголошення передусім на когнітивній та символічній, а не на ціннісній природі легітимації та виокремлення її

** “Якщо люди визначають ситуації як реальні, то вони реальні за своїми наслідками” (цит. за: [6, с. 605]).

дотеоретичного, зародкового і зрілого теоретичних рівнів та рівня символічних універсумів; 3) зауваження цілеспрямованого і фахового характеру легітимації через визначення її концептуальними механізмами міфології, теології, філософії та науки; 4) спостереження зростання ролі міфологічної та релігійної форм легітимації соціального порядку в сучасних секуляризованих суспільствах за кризових умов. Зауважена предметна спрямованість свідчить про неабиякі евристичні можливості феноменологічної парадигми в концептуалізації легітимації соціального порядку в сучасному українському суспільстві. Адже в Україні вкрай загострені питання державної мови, соціальної символіки, історичної пам’яті, конфесійного співіснування, реінституціоналізації приватної власності та цивілізаційного (геополітичного) вибору. Усім зазначеним соціальним феноменам приділено належну увагу в теоретичному доробітку П. Бергера і Т. Лукмана, а відтак він, безперечно, має бути врахований. І можливості його такого використання становитимуть перспективу подальших розвідок у даному напрямі.

Література

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / Питер Бергер, Томас Лукман ; пер. с англ. – М. : Academia-Центр : Медиум, 1995. – 323 с.
2. Шюц А. Структури життєсвіту / Альфред Шюц, Томас Лукман ; пер. з англ. – К. : Укр. центр духов. культури, 2004. – 560 с.
3. Бергер П. Л. Капіталістична революція: П’ятдесят пропозицій щодо процвітання, рівності і свободи / Пітер Л. Бергер ; пер. з англ. – К. : Вища шк., 1995. – 247 с.
4. Біблія. Книги Священного писання Старого та Нового Завіту ; в укр. пер. [з паралельними місцями та додатками]. – К. : Київська Патріархія Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2007. – 1416 с.
5. Лукманн Т. Конституирование языка в повседневной жизни / Томас Лукманн // Концептуализация и смысл: сб. науч. трудов / под ред. И. В. Полякова. – Новосибирск : Наука. Сибирское отделение, 1990. – С. 120–138.
6. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Роберт Мертон ; пер. с англ. – М. : АСТ; Хранитель, 2006. – 873, [7] с.